

Die Menschen hinter der Institution I

Instytucja i jej ludzie I

DE Eine Kommission ist nie nur eine Institution als solche, sondern besteht immer auch aus Menschen. Deren Persönlichkeiten prägen ihre Arbeit. In der deutsch-polnischen Schulbuchkommission trafen sich Wissenschaftler mit sehr verschiedenen Charakteren und politischen Ansichten. Unter den deutschen Teilnehmern waren Mitglieder verschiedener politischer Parteien wie auch Parteilose. Unter den polnischen Teilnehmern waren Wissenschaftler, die mit der machthabenden Partei verbunden waren wie auch solche, die dem sozialistischen System sehr kritisch gegenüber standen. So kam es mindestens genauso häufig innerhalb einer nationalen Gruppe zu Konflikten wie zwischen den beiden Gruppen. Kein Streitpunkt war allerdings die Sprache. Die Teilnehmer unterhielten sich auf den Konferenzen fast immer auf Deutsch. Verständlich – weil mehr Polen Deutsch konnten als umgekehrt. Aber erstaunlich und symbolträchtig zugleich – die Polen machten daraus keine Status-Frage. Dass bei der folgenden Auswahl einiger wichtiger Persönlichkeiten aus der Schulbuchkommission nur eine Frau dabei ist, ist kein Zufall. Professorinnen waren und sind nicht nur an den Universitäten unterrepräsentiert, sondern auch in der Schulbuchkommission.

PL Komisja nigdy nie jest wyłącznie instytucją jako taką, ale zawsze w jej skład wchodziły ludzie. Osobistości Komisji wyciskają piętno na jej pracy. W Polsko-Niemieckiej Komisji Podręcznikowej znaleźli się naukowcy o bardzo różnych charakterach i poglądach politycznych. Wśród niemieckich uczestników Komisji znajdowali się członkowie różnych partii politycznych, jak również osoby bezpartyjne. Wśród jej polskich uczestników znaleźli się naukowcy, którzy związani byli z partią sprawującą władzę, jak również tacy, którzy bardzo krytycznie odnosili się do systemu socjalistycznego. W ten sposób do konfliktów między przedstawicielami jednego narodu dochodziło przynajmniej tak samo często, jak i między przedstawicielami obydwu grup. Na uwagę zasługuje fakt, że język nie okazał się być punktem spornym. Podczas konferencji członkowie używali prawie wyłącznie języka niemieckiego. Ze zrozumiałych względów – więcej Polaków znało niemiecki, aniżeli odwrotnie. Z drugiej strony było to jednak zadziwiające i jednocześnie pełne symbolizmu – Polacy nie czynili z tego problemu statusu. Nie jest przypadkiem, że w poniższym zestawieniu kilku znaczących osobistości Komisji Podręcznikowej znalazła miejsce tylko jedna kobieta. Kobiety na stanowiskach profesorów były i są niewystarczająco reprezentowane zarówno na uniwersytetach jak i w szeregach Komisji.

DE Władysław Markiewicz

1920 in Ostrow in der Nähe von Posen geboren. Als junger Mann war er Zwangsarbeiter in Hessen und im KZ Mauthausen-Gusen interniert. Später lehrte er als Professor der Soziologie an der Universität Posen und war 1966-72 Leiter des West-Instituts Posen. Er war Mitglied der Polnischen Akademie der Wissenschaften und des Präsidiums der polnischen UNESCO-Kommission. Als polnischer Vorsitzender war Markiewicz einer der „Macher“ der Kommission, vom Typ Wissenschaftsmanager. Er verfügte über gute Parteikontakte. Dennoch wurde er 1983 von Parteikreisen aus „ideologischen Gründen“ zum Rücktritt gezwungen.

Georg Eckert

geboren 1912 in Berlin, gestorben 1974. Eckert studierte in Berlin; 1931 trat er in die SPD ein. 1935 promovierte er im Fach Völkerkunde. Während des Zweiten Weltkriegs war er Offizier in der Wehrmacht, hatte aber bei seinem Einsatz in Griechenland Kontakte zu griechischen Antifaschisten. Seit 1946 lehrte er an der Kant-Hochschule in Braunschweig. Er war ab 1951 Begründer und Leiter des Internationalen Schulbuchinstituts in Braunschweig. Dieses wurde nach seinem Tod nach ihm benannt. 1964 übernahm er die Präsidentschaft der Deutschen UNESCO-Kommission. Eckert war einer der Väter der Schulbuchkommission. Er engagierte sich unermüdlich und mobilisierte dadurch in hohem Maße Politik und Öffentlichkeit für sein Anliegen.

Maria Wawrykowa

1925 in Nowogródek (Alt-Litauen) geboren, gestorben 2006. Als junges Mädchen war sie in verschiedenen KZs interniert. In Auschwitz wurde sie zu Versuchen missbraucht, mit gravierenden Folgen für ihr ganzes Leben. Nach dem Krieg studierte und promovierte sie in Geschichte. Ab 1975 hatte sie eine Professur für Geschichte an der Universität Warschau inne. Sie war eine der wenigen Frauen in der Kommission.

Marian Wojciechowski

geboren 1927 in Posen als Kind einer Gelehrtenfamilie, gestorben 2006. Während der deutschen Besatzung wurde er mit seinen Eltern ins Generalgouvernement ausgesiedelt und musste seine Schulbildung im Untergrund fortsetzen. Er studierte und promovierte in Posen (bis 1951). Nach Lehrtätigkeiten an verschiedenen Universitäten wurde er 1974 Professor für Geschichte an der Universität Warschau. Er war Sekretär der Abteilung für Sozialwissenschaften der Polnischen Akademie der Wissenschaften (PAN) und von 1981-1992 Leiter der staatlichen polnischen Archive. Wojciechowski, lange Jahre stellvertretender Kommissionsvorsitzender, war in Parteikreisen gut vernetzt. Er hielt der Kommission immer wieder den Rücken frei.

Gotthold Rhode

geboren 1916 in der Nähe von Posen (Posen wurde 1919 polnisch), gestorben 1990. Er war Sohn des Posener Superintendenten. Rhode wuchs in einer deutsch-polnischen Umgebung auf und lernte Polnisch in der Schule. 1939 legte er in Breslau seine Promotion vor. Im Anschluss wurde er Mitarbeiter des Osteuropa-Instituts Breslau. Während des Krieges war er Offizier der Wehrmacht an der Ostfront. Sein Bruder Heinrich kämpfte als Soldat in einem polnischen Bataillon. Ab 1946 war Rhode wissenschaftlicher Mitarbeiter in Hamburg und von 1954-1957 am Herder-Institut Marburg. Lange Jahre war er Mitglied und zeitweise Präsident des Herder-Forschungsrates. Ab 1957 hatte er an der Universität Mainz eine Professur für osteuropäische Geschichte inne. Rhode stand politisch der CDU nah und hatte Verbindungen zu den Vertriebenenverbänden. Seine Teilnahme in der Kommission wurde deshalb anfangs in Polen und in linken Kreisen in der Bundesrepublik scharf kritisiert.

PL Władysław Markiewicz

Urodził się w roku 1920 w Ostrowie Wlkp. Jako młody mężczyzna pracował jako robotnik przymusowy w Hesji, był internowany i zesłany do obozu koncentracyjnego Mauthausen-Gusen. Później profesor i wykładowca socjologii na Uniwersytecie w Poznaniu, dyrektor Instytutu Zachodniego w Poznaniu w latach 1966-72. Członek Polskiej Akademii Nauk i prezydium Polskiej Komisji UNESCO. Jako przewodniczący ze strony polskiej Markiewicz był jednym z najbardziej aktywnych działaczy Komisji, z natury menedżer nauki. Dysponował dobrymi kontaktami z partią. W roku 1983 zmuszony został jednak przez środowisko partyjne do ustąpienia z „powodów ideologicznych”.

Georg Eckert

Urodził się w roku 1912 w Berlinie, zmarł w roku 1974. Eckert studiował w Berlinie; w 1931 roku wstąpił do SPD (Sojaldemokratyczna Partia Niemiec). W roku 1935 doktoryzował się w dziedzinie etnologii. Podczas II wojny światowej był oficerem Wehrmacht, ale podczas operacji wojskowej w Grecji nawiązał kontakty z przedstawicielami greckiego ruchu antyfaszystowskiego. Od 1946 roku Eckert nauczał w Szkole Wyższej im. Kanta w Brunszoku (Braunschweig). Od 1951 roku twórca i dyrektor Międzynarodowego Instytutu Podręczników Szkolnych w Brunszoku. Instytut ten nazwany został po śmierci Eckerta jego imieniem. Od roku 1964 stał na czele Niemieckiej Komisji UNESCO. Eckert był jednym z ojców Komisji Podręcznikowej. Niestrudzony w swoim zaangażowaniu, mobilizował dzięki temu politykę i opinię publiczną dla swojego przedsięwzięcia.

Maria Wawrykowa

Urodziła się w 1925 roku w Nowogródku (dawniej Litwa), zmarła w roku 2006. Jako młoda dziewczyna była więźniarką różnych obozów koncentracyjnych. W Oświęcimiu wykorzystywana była do eksperymentów, co wywarło poważne konsekwencje na całym jej życiu. Po wojnie studiowała i doktoryzowała się w historii. W roku 1975 objęła profesurę historii na Uniwersytecie Warszawskim. Była jedną z nielicznych kobiet w Komisji.

Marian Wojciechowski

Urodził się w roku 1927 w Poznaniu w rodzinie o tradycjach naukowych, zmarł w roku 2006. Podczas okupacji niemieckiej wysiedlony został wraz z rodzicami do Generalnego Gubernatorstwa. Naukę szkolną kontynuował w podziemiu. Studiował i doktoryzował się w Poznaniu (do 1951 roku). Po pracy w roli wykładowcy na różnych uniwersytetach został profesorem historii na Uniwersytecie Warszawskim. Był sekretarzem Działu Nauk Socjologicznych Polskiej Akademii Nauk (PAN) oraz w latach 1981-1992 dyrektorem Polskich Archiwów Państwowych. Wojciechowski, długoletni wiceprzewodniczący Komisji, utrzymywał dobre kontakty z kręgami partyjnymi, co stanowiło ciągłe zabezpieczenie dla Komisji.

Gotthold Rhode

Urodził się w roku 1916 niedaleko Poznania (po 1919 roku Poznań należał do Polski), zmarł w 1990 roku. Był synem poznańskiego pastora i dziekana ewangelickiego. Rhode wyrastał w środowisku polsko-niemieckim i uczył się języka polskiego w szkole. W 1939 roku obronił doktorat we Wrocławiu. Następnie podjął pracę w Instytucie Europy Wschodniej we Wrocławiu. Podczas wojny był oficerem Wehrmachtu na froncie wschodnim. Jego brat Heinrich walczył jako żołnierz w jednym z polskich batalionów. Od roku 1946 Rhode był pracownikiem naukowym w Hamburgu, a w latach 1954-1957 w Instytucie Herdera w Marburgu. Przez długie lata był członkiem i przez pewien czas także przewodniczącym Rady Badawczej Herdera. W roku 1957 objął profesurę historii Europy Wschodniej na Uniwersytecie w Moguncji (Mainz). Poglądy polityczne Rhode były bliskie CDU (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna). Dysponował on kontaktami ze związkami wypędzonych. Z tego też powodu jego udział w Komisji przyjęty został początkowo bardzo krytycznie tak w Polsce, jak i w kręgach lewicowych Republiki Federalnej Niemiec.

Władysław Markiewicz, Georg Eckert, Maria Wawrykowa, Marian Wojciechowski, Gotthold Rhode